

مکان، زمان و هستی در

معماری ژاپنی

نوین ندوت

مترجم: اردشیر ابراهیمزاده

پنجاه و پنج

سرشناسه	نیوت، کوین، ۱۹۵۸- : Nute, Kevin
عنوان و نام پدیدآور: مکان، زمان و هستی در معماری ژاپنی / نویسنده: کوین نیوت، مترجم: اردشیر اشراقی.	
مشخصات نشر	تهران؛ فرهنگستان هنر جمهوری اسلامی ایران، مؤسسه تألیف، ترجمه و نشر آثار هنری «متن»، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	۱۴۶ ص.
شابک	۹-۱۷۵-۲۳۲-۹۶۴-۹۷۸
یادداشت	وضعیت فهرست نویسی: فیبا.
یادداشت	عنوان اصلی: Place, time, and being in Japanese architecture, 2004.
موضوع	کتابنامه: ص. ۱۲۹.
شناسه افزوده	نمایه. معماری - ژاپن Architecture- Japan
شناسه افزوده	اشراقی، اردشیر، مترجم.
رده بندی کنگره	فرهنگستان هنر جمهوری اسلامی ایران، مؤسسه تألیف، ترجمه و نشر آثار هنری «متن».
رده بندی دیویی	NA1550 .N87 2004
شماره کتابشناسی ملی:	۴۵۳۴۴۶۲

مؤسسه تألیف، ترجمه و نشر آثار هنری «متن»

مؤسسه تألیف، ترجمه و نشر آثار هنری «متن»

مکان، زمان و هستی در معماری ژاپنی

نویسنده: کوین نیوت

مترجم: اردشیر اشراقی

ویراستار: اردشیر اشراقی

صفحه‌آرا: مه‌م رادهمو

طراح جلد: غلامرضا...

ناظر چاپ: مصطفی راس

چاپ اول ۱۳۹۵

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

لیتوگرافی: شارپ

چاپخانه: شرکت چاپ و نشر شادرنگ

شابک: ۹-۱۷۵-۲۳۲-۹۶۴-۹۷۸

کلیه حقوق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است.

نشانی: تهران، انتهای خیابان فلسطین جنوبی، خیابان لقمان ادهم، پست‌بوذرجمهر، شماره ۲۴،

مؤسسه تألیف، ترجمه و نشر آثار هنری «متن». تلفن: ۴-۶۶۴۹۸۶۹۲. دورنگار: ۶۶۹۵۱۶۶۲

پست الکترونیک: publishing@honar.ac.ir

فروشگاه مرکزی: خیابان ولی‌عصر، نرسیده به چهارراه طالقانی، شماره ۱۵۵۰، ساختمان مرکزی

فرهنگستان هنر، تلفن: ۶۶۴۹۰۹۹۰

نشانی اینترنتی: www.matnpublishers.ir

فهرست

۱	مقدمه مترجم
۵	پیشگفتار
۱۳	وجه مصنوع مکان
۶۷	وجه مصنوع زمان
۹۹	وجه مصنوع هستی
۱۲۱	اشارات
۱۲۹	منابع و مأخذ
۱۳۷	نمایه

مقدمه مترجم

بدون اغراق کتاب‌های معماری ژاپنی دریچه تازه‌ای را به روی دستداران مبحث معماری می‌گشاید. موضوع این اثر بیان تاریخ نیست بلکه معماری را در چارچوب زمان حال و انطباقش با داشته‌های بومی، احترامش به محیط زیست، و همزیستی مسالمت‌جویانه‌اش با دیگر ساختمان‌های شهر بررسی می‌کند. معماری ژاپنی نمونه‌ای از توجه به اقلیم و در واقع تلفیقی است از سادگی، زیبایی و کاربرد فناوری روز که پیوند خود را با ارزش‌های دیرینه حفظ کرده است.

و باز بدون اغراق و تعارف برای این بنده که توفیق انجام کارهای مکتوب دیگری را در عرصه معماری داشته‌ام، کتاب حاضر به جد شوق‌آور و بدیع بود. امیدوارم توانسته باشم آن جنبه‌های شیرین، شوق‌آور، و بدیع را منتقل کنم.

و اما مختصری درباره موضوع کتاب:

مجمع‌الجزایر ژاپن حدود ۴۰۰۰ جزیره کوچک و بزرگ است که در طول ۴۰۰۰ کیلومتر از شمال به جنوب آسیا کشیده است و اولین جایی است که خورشید در آن طلوع می‌کند. به همین سبب این سرزمین را تبار الهه خورشید هم نامیده‌اند. مذهب ژاپنی‌ها شیئو است. در این مذهب، اصالت و پایداری با روح است و عقیده دارند آنچه بهمان را می‌سازد ارواح انسان‌ها و گذشتگان است. همچنین احترام به طبیعت برای آنان یک اصل است.

معماری سنتی ژاپن تا اندازه زیادی از معماری دوره تانگ در کشور چین الهام گرفته است. در بناهای مسکونی، مصالح اصلی را الوارهای درختان به ویژه سرو، کاج و صنوبر تشکیل می‌دهد. برای ساخت دیوارها از کاغذ درخت توت که به آن شوجی می‌گویند، استفاده می‌شود. طراحی بناها براساس اندازه مدولار که به آن «کن» می‌گویند، انجام می‌گیرد. هر کن به اندازه یک تاتامی است، فرش یا زیلویی که از الیاف گیاه برنج بافته می‌شود و تقریباً اندازه آن ۹۰×۹۰ سانتی‌متر است.

اصلی‌ترین فضا در معماری مسکونی ژاپنی اجاقی در مرکز خانه است بقیه فضای خانه پیرامون آن و بر اساس ابعاد تقریبی ۹۰×۹۰ شکل می‌گیرد.

خانه ژاپنی بر روی یک پیلوت چوبی ساخته می‌شود و ساختمان اصلی بنا از جنس چوب است. سقف را با سفال یا کاه‌گل می‌پوشانند. در معماری ارگانیک ژاپنی که به تفصیل در متن کتاب مورد بحث قرار می‌گیرد معماری اندک‌اندک بر روی سطح زمین توسعه می‌یابد و به همین سبب شکل ساختمان از شکل عناصر طبیعی اطراف خود تأثیر می‌پذیرد. مثلاً درخت یا برکه آب موجود، بدون دخل و تصرف حفظ می‌شود. در باغ‌های ژاپنی توپوگرافی [موضوع‌نگاری] طبیعی برکه‌ها و درختان موجود بسیار مورد توجه است.

در آیین شیتو، معابد را هر ۲۰ سال یکبار بازسازی می‌کنند، به این ترتیب که قطعات آن را مرمت می‌کنند و یا دوباره مطابق اصل می‌سازند. حفظ سادگی در معابد یک اصل است. اگرچه به تبعیت از شرایط روز ممکن است در ساخت آن‌ها تغییراتی صورت گیرد.

از عناصر مهم معماری ژاپنی پاگودا است که شباهت زیادی به پاگودای چینی دارد. در معماری ژاپنی، نقاشی نقش به‌سزایی دارد. برای تزئین سطوح ساختمان‌ها که از کاغذ شوجی ساخته می‌شود، تمایزات طبیعی بر آن‌ها نقش می‌گردد. برای تزئین بناها از فانوس‌های کاغذی هم استفاده می‌شود. کلاه این فانوس‌ها از کاغذ صومی (شفاف) است که شمعی درون آن روشن می‌کنند.

در ابتدا خانه‌های ژاپنی فاقد اتاق ای جزا بود اما به تدریج فضاها برحسب کارکردهای مختلف (خوردن، خوابیدن و آشپزی) تنگ شدند. در طراحی سنتی خانه، ارتباط با فضای بیرون بسیار اهمیت داشت. با همه تغییراتی که گذر زمان در معماری ژاپنی پدید آورده (از جمله آنکه جای درهای کاغذی شوجی یا فومو یا درهایی به شیوه غربی گرفته است) هنوز هم بسیاری از مسائل سنتی اهمیت خود را حفظ کرده است.

معماران مدرنیست ژاپن به این نکته رسیده‌اند که تنها با تعریف برگرفته از معماری غربی نمی‌توان معماری سنتی و بومی ژاپن را تعریف کرد. تلاش می‌کنند برای تعریف فضا بر اساس فرهنگ ژاپنی صورت گرفته است. مثلاً کیونوری - کیکوتاکه از بیان‌گذاران مکتب متابولیسم، معتقد است نوع درک فضا و ارائه تعریفی از آن تابع نوع فرهنگ و تمدن است. براساس تعریف کیونوری، این ستون است که فضا را ایجاد می‌کند. به عبارت دیگر کافی است ستونی را برپا کنید تا در اطراف آن میدانی از فضا (مانند میدان الکتریکی اطراف یک سیم) به وجود آید... و عناصر دیگر مثل کف و سقف نقش محدودکننده این فضا را دارند.

بعد از جنگ جهانی اول با ورود معمارانی چون فرانک لویید رایت و برونو تات به ژاپن تغییرات گسترده‌ای در سبک معماری سنتی ژاپن به وقوع پیوست، و بعد از جنگ جهانی دوم تلاش‌ها بیش‌تر متوجه تلفیق معماری مدرن و سنتی بود. نمونه بارز این سبک، استادیوم ملی یوگویی در توکیو است که توسط کنزو تانگه از سرشناس‌ترین معماران پس از جنگ

جهانی دوم که در طراحی‌های خود سبک معماری سنتی و مدرن را تلفیق می‌کنند، طراحی شده است.

تویو ایتو هم از معماران بنام و نوگرایی است که «باد» را به عنوان شعار خود انتخاب کرده است. معماری او باد را به زیبایی به تصویر می‌کشد. سبکی، لحظه‌ای بودن، موجودیتی که احساس نمی‌شود (کم رنگ)، همه از مشخصه‌های شاخص معماری «بادگونه» است. البته استفاده‌ای که در این نوع معماری از باد می‌شود نه به معنای واقعی آن بلکه در معنایی تجسمی و انتزاعی است. ایتو در خلق آثار بادگونه خود فنون مختلفی را به کار می‌گیرد: هندسه منحنی (که نمونه‌های آن را می‌توان در اکثر کارهای او مانند سقف رستوران نوماد (Nomad) و بام موزه شی موسووا مشاهده کرد)، سبک و روشن بودن، ناپایدار و لحظه‌ای بودن. با این فنون این‌گونه معماری بدون سازه را به عنوان الگویی جدید در معماری پدید می‌آورد.

اما نکته‌ای جالب توجه در اثنای ترجمه این اثر مطلب یکی از روزنامه‌ها (جام جم / ۸۷/۱/۲۹ / ص ۱۲) که با موضوع این اثر کاملاً همخوانی داشت، ترجمه را جلب کرد. یکی از فرزندان مرز و بوم عزیزان (م. ح. نادر خلیلی دانش آموخته ایران، ترکیه و امریکا، عضو هیئت مدیره دانشگاه بین‌المللی فضایی امریکا، مؤسس مرکز تحقیقات Cal Earth کالیفرنیا، و برنده جایزه معتبر معماری آقاخان در سال ۲۰۰۴ که در ۵ مارس ۲۰۰۸ دیده از جهان فرو بست) در ابداعی بی‌نظیر طراحی مرکز با محیط زیست را برای محیط‌های کویری ارائه داده است که هم اکنون در صدر فهرست طرح‌هاست که سازمان ناسا برای ساخت مسکن و اقامتگاه آینده بشر در ماه و مریخ مورد توجه خاص قرار داده است. خلیلی در این زمینه می‌گوید: «علم و تجربه در غرب این پاسخ را به من داده بود. خانه را باید با فولاد و بتون ساخت. مدت‌ها طول کشید تا بفهمم این پاسخ درست بوده است و نه راحت.»

او توانسته است با ۵ سال گشت و گذار و مطالعه در کویرهای ایران طراحی نو ارائه کند: ترکیب دو مفهوم خشک‌سختی بیخام و بافته شدن عناصر سازنده بنا. او برای این منظور از آبرخشت (کیسه‌هایی بزرگ از خاک تقویت شده با فیبرهای ویژه که جایگزین گاه می‌شود و پس از ترکیب با آب رشته‌هایی طولانی پدید می‌آورد) استفاده کرد و توانست بناهای گنبدی جدیدی بسازد و نیز برخی عناصر اصلی بنا مثلاً سکوه‌های مختلف یا اتاقک‌ها را در دل بنا بیافند. آزمایش‌های سفت و سخت آزمایشگاه‌های پیشرفته لوس‌آلاموس درباره کیفیت، مقاومت، ماه لرزه‌های ناشی از برخورد شهاب‌سنگ‌ها، پرتوهای کیهانی، تغییرات دمای شب و روز در

ماه و... نشان داد که نتیجه کار بهتر از آن چیزی است که تصور می‌رفت. مسلماً چنین طرحی می‌تواند معماری مناطق کویری ما را با تحولی شگرف روبرو سازد و چه بسا با به کارگیری آن دیگر شاهد وقایع خونباری چون زلزله طبرس و بم و... نباشیم. در جامعه ما موضوع تلفیق فناوری روز با شیوه‌های معماری بومی مدت زمانی است که مطرح می‌شود و در سخن بزرگان تا دست‌اندرکاران مقوله معماری و ساخت و ساز اشاره‌هایی را به آن می‌یابیم اما به نظر می‌رسد تا جامة عمل پوشیدن این آرمان راه درازی در پیش باشد. امید است در سالی که به نام خلاقیت و نوآوری نامبردار است انتشار این اثر پیمودن آن راه دراز را در سرزمین عزیزمان هموارتر و کوتاه‌تر سازد. در پایان خالصانه سپاس و قدردانی خود را از فرهنگستان محترم هنر و برادر عزیزم آقای علیرضا اسحاقیان که امکان این ترجمه را پدید آوردند، ابراز می‌دارم.

اردشیر اشراقی

www.ketab.ir

پیشگفتار

گرچه جزایر ژاپن در نیمه‌الیه شمال شرق آسیا قرار دارند و مساحتشان از ۳۶۰/۰۰۰ کیلومترمربع تجاوز نمی‌کند، با این حال از روزگار باستان همچون تور شناوری مردمان و فرهنگ‌های قاره آسیا و اقیانوسیه را در خود جمع کرده‌اند. فرهنگ ژاپنی از آغاز از ویژگی‌های رو به رشدی برخوردار بوده است. حاصل این رشد مداوم امتزاج پیچیده‌ای از عناصر داخلی و کهنه یا عناصر خارجی و نو بوده است. به همین سبب ممکن است تفکر معماری ژاپنی غالباً در تناقض با خود به نظر آید. اما و رای همه این‌ها در معماری ژاپنی احترامی ویژه برای نیروهای طبیعت قائل بوده‌اند که بیش از هر جا در اندیشه «کامی»^۱ هویدا است. من با پیام این کتاب عمیقاً موافقم که هنوز هم بسیاری از جلوه‌های مصنوع این احترام قلبی در داخل و نیز خارج از ژاپن درس‌های مهمی برای آموختن دارد. چه برخلاف ظواهر امر، همه‌جا و همه‌وقت از انسان و ماهیت هستی اساساً ثابت‌اند.

این حقیقت که بسیاری از اندیشه‌های سنتی ژاپن که در این اثر بدان‌ها پرداخته شده است حتی امروز نیز می‌تواند قدرتمندانه با اندیشه‌های غیرژاپنی هم‌نوا باشد، حکایت از طبیعت ژرف شهود انسانی آن‌ها دارد.

نتیجی ایتو^۲

۱. kami: در آیین شینتو و اساطیر ژاپنی به معنی خدایان یا موجودات متعالی است که خوب و بد، صالح و فاسد هر دو در بین آن‌ها یافت می‌شود. - م.